

Finansdepartementet

Remissvar SOU 2024:29: Goda möjligheter till ökat välbefinnande, delbetänkande av produktivitetskommissionen

Sammanfattning

Saco studentråd kommenterar endast delen som berör högre utbildning, och främst delen kring försöksverksamhet inom studiemedelssystemet. Generellt sett ställer sig Saco studentråd sig positiva till översyn av dagens system, men har en del synpunkter kring konkreta reformförslag.

9.3.2 Finansieringen bör spegla utbildningsanordnarens ansvar och premiera högkvalitativ utbildning

Den högre utbildningen bör styra mot efterfrågade utbildningar

Förslag: Resurstilldelningssystemet och dimensioneringen av den högre utbildningen bör ges en arbetsmarknadskomponent.

Saco studentråd ser fördelar med att förändra resurstilldelningssystemet och dimensioneringen av högre utbildningen utifrån arbetsmarknaden, men förespråkar en genomgående översyn för att hitta fungerande lösningar. Dagens system kan förbättras då en del utbildningar har låg etableringsgrad efter studierna, och även bristande anknytning till arbetsmarknaden under utbildningen. På många utbildningsområden kan arbetslivsanknytningen förstärkas. Exakt hur det ska fungera i ett system är dock svårt att utforma. Om exempelvis etableringsgrad premieras finns det risk att gårdagens arbetsmarknad utformar dimensioneringen, samtidigt som vissa utbildningar missgynnas. Även utbildningar utan stark etableringsgrad måste vara möjliga att läsa inom högre utbildning. Akademiska utbildningar har inte endast syftet i att tillgodose arbetsmarknaden, utbildning i sig har ett starkt värde. Både för individen och för samhället i stort.

Minskade incitament att sänka kunskapskraven i den högre utbildningen

Förslag: Ersättningen i resurstilldelningssystemet inom den högre utbildningen bör viktas om, från helårsprestationer till antal helårsstudenter.

Saco studentråd ställer sig positiva till att vikta om ersättningen i resurstilldelningssystemet. Det skulle stärka lärosätenas finansiering, eftersom den skulle vara mindre beroende av studenters individuella prestationer. Vilket kan stärka kvaliteten då grundfinansieringen stärks.

Kvalitet före kvantitet i den högre utbildningen

Förslag: Inom systemet för resurstilldelning för den högre utbildningen bör det ske ett skifte genom att den s.k. prislappen höjs utan att motsvarande höjning av anslagen sker. Det innebär att resurserna per student ökar och att antalet platser minskar.

Saco studentråd vill inte uttala sig generellt kring en förändring av ökade resurser per student men minskade antal studieplatser. Behoven varierar stort mellan utbildningsområden. Vissa har kraftiga kvalitetsproblem pga låg finansiering, vissa har stora problem med för få sökande studenter. En generell förändring kan vara svårt att fungera för alla ämnesområden. Vissa mindre utbildningar, med få utbildningsplatser, skulle kunna få det svårt att gå ihop med minskade utbildningsplatser, även med högre ersättning per student. Saco studentråd skulle istället förespråka en generell höjning av finansieringen av högre utbildning.

Försöksverksamhet för snabbare genomströmning

Förslag: Det bör bedrivas försöksverksamheter som syftar till att snabba på genomströmningen och premiera snabb och tidig utbildning som leder till arbetsmarknadsetablering.

Saco studentråd ställer sig skeptiska till försöksverksamhet inom studiemedelssystemet. Vi motsätter oss försöksverksamheter där olika grupper av studenter ges olika studiemedelssystem, det är ett dåligt och ojämnt sätt att testa reformförslag. Däremot välkomnar Saco studentråd den översyn av studiemedelssystemet som regeringen aviserat i budgetpropositionen för 2025 och 2026.

Gällande sakförslagen som diskuteras, som bl.a. härstammar från den Studiesociala kommittén (SOU 2009:28), har Saco studentråd följande synpunkter:

Begränsning av den studiemedelsberättigade tiden

Saco studentråd förespråkar en generell förlängning av maxtiden från dagens 240 veckor till 280 veckor (motsvarande från 12 till 14 terminer). Som nämns finns det ett problem med att den längsta utbildningen, läkarprogrammet, har noll utrymme för felval inom dagens system.

I andra hand kan en gräns utifrån utbildningslängd accepteras. För Saco studentråd är det principiellt viktigt att alla utbildningar har utrymme för felval, samtidigt som systemet tillåter generella studier som inte är knutna direkt till utbildningsprogram.

Skärpta resultatkrav för rätt till studiemedel

Saco studentråd är kritiska till skärpta resultatkrav. En viktig aspekt är att skärpta resultatkrav måste fungera med poängssystemet på lärosätena. Många utbildningar har kurser uppdelat på 7,5hp (4 kurser motsvarar 30hp, dvs. en termin), vilket passar bra med kravet på 75% avklarade poäng. En höjning till exempelvis 80% skulle innebära en i praktiken höjning till 100% på många utbildningar, vilket skulle sätta orimligt stor press på de individuella studenterna.

Vidgade möjligheter till merkostnads- och tilläggs lån

Saco studentråd ställer sig positiva till vidgade möjligheter till merkostnads- och tilläggs lån. För studenter som har dålig ekonomi men av olika skäl har utmaningar att arbeta extra (exempelvis pga föräldraskap eller tidskrävande utbildningar) kan utökade lån vara ett bra sätt att få högre inkomster under studietiden.

Höjt studiemedel

Saco studentråd ställer sig positiva till höjda studiemedel. Alltför många studenter känner ett tvång att arbeta vid sidan av studierna för att få ekonomin att gå ihop. Extrajobb kan vara positivt för individen inför det framtida yrkeslivet, men motivationen bör inte vara endast ekonomiska skäl. Studiemedlet bör vara tillräckligt högt för att studenter ska kunna ha tillräckliga inkomster med det.

I sammanhanget går det även att lyfta frågan om högre studiemedel för studerande föräldrar. För tilläggsbidraget för studerande föräldrar har Saco studentråd länge lyft behovet av höjningar. Kring den gruppen finns det även belägg för att åtgärder som hindrar avhopp av ekonomiska skäl.

Peng-per-poäng-system

Saco studentråd ställer sig kritiska till ett peng-per-poäng-system. Den typen av åtgärder riskerar att drabba utsatta grupper som av olika skäl hamnar efter i studierna.

Tidsanpassad låne- och bidragsandel

Saco studentråd ställer sig kritiska till att variera låne- och bidragsandelen över tid. Om det exempelvis skulle vara högre lånedel på avancerad nivå riskerar det att avskräcka för vidare studier. Ur ett kompetensförsörjningsperspektiv är även utbildad personal på avancerad nivå viktigt. På längre utbildningsprogram skulle det dessutom vara ett konstigt system om lånedelen skiljer sig mellan olika delar av utbildningstiden.

Examenspremie

Saco studentråd ställer sig kritiska till ett system med examenspremie/examensbonus. Förslaget riskerar att få mycket dödviktskostnader, då det skulle bli en kostnad för ungefär 75 tusen studenter som tar examen varje år även utan examensbonus. Om det ska handla om tillräckligt stora belopp för att göra skillnad så riskerar det att bli väldigt dyrt. Dessutom finns det belegg för att incitament efter studierna är svagare än åtgärder under utbildningen.

Ämnes- eller yrkesområdesanpassad låne- och bidragsandel

Saco studentråd ställer sig kritiska till att anpassa låne- och bidragsandelen utifrån ämnes- eller yrkesområde. Studiemedelssystemets roll har aldrig varit att få studenter att söka till utbildningar utifrån arbetsmarknadens behov. Studiemedlet ska vara ett generellt ekonomiskt system, vilket är viktigt för trovärdigheten till systemet. Utformningen skulle dessutom vara svår att genomföra. Om det ska vara utifrån prognoser kommer det således behöva ändras över tid, vilket skulle kunna innebära att studenter på samma utbildning har olika studiemedel utifrån vilken årskurs de går. Vid samläsning mellan utbildningar kan det dessutom vara studenter på samma kurs som har olika studiemedel och helt enkelt olika ekonomiska förutsättningar.

Dessutom finns det stor risk att det är svårt att prognostisera vilka yrken som är eftertraktade i framtiden, vilket lyfts i delbetänkandet.

Åldersanpassad låne- och bidragsandel

Saco studentråd ställer sig skeptiska till att anpassa låne- och bidragsandelen utifrån ålder. Även om det från samhällets perspektiv är ekonomiskt gynnsamt att så många som möjligt studerar tidigt i livet så måste det alltid vara möjligt att studera och ställa om senare i livet. Generellt sett är det också äldre studenter som har sämre ekonomi än yngre studenter, så att utforma ett system som premierar yngre studenter skulle inte vara ändamålsenligt för att utjämna ojämlikheter.

Saco studentråds förslag för bättre genomströmning

Saco studentråd har återkommande förespråkat att gå vidare med åtgärder för att öka tryggheten för studerande som blir sjuka, från SOU 2018:9. Förslagen i den utredningen, bl.a. om möjlighet för studenter att vara sjukskrivna på deltid, uppskattades omfatta drygt 2000 studenter. Risken är att de annars hoppar av studierna, vilket ur ett samhällsekonomiskt perspektiv är väldigt kostsamt och onödigt.

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'Colin Andersson', written over a horizontal line.

Colin Andersson
Ordförande Saco studentråd